

FEDERALE OVERHEIDSDIENST JUSTITIE

[C - 2008/09090]

1 FEBRUARI 2008. — Circulaire
betreffende de transseksualiteitswetgeving

Aan de dames en heren Procureurs-generaal bij de hoven van beroep;

Aan de dames en heren Ambtenaren van de burgerlijke stand van het Rijk;

Ik vestig uw aandacht op de bepalingen van de wet van 10 mei 2007 betreffende de transseksualiteit, hierna aangeduid als de 'transseksualiteitswet', en de wet van 9 mei 2007 tot wijziging van de artikelen 628 en 764 van het Gerechtelijk Wetboek, beiden gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad* van 11 juli 2007. Deze wetten zijn, overeenkomstig respectievelijk artikel 15 en artikel 4, in werking getreden op 1 september 2007.

Deze circulaire strekt ertoe de ambtenaren van de burgerlijke stand voor te lichten over de draagwijdte van de bepalingen van de transseksualiteitswet die zij mogelijkerwijze moeten toepassen in de uitoefening van hun ambt.

I. Algemeen

Tot 1 september 2007 kon een transseksueel enkel via een gerechtelijke procedure juridisch van geslacht wijzigen.

De transseksualiteitswet beoogt meer rechtszekerheid voor de transseksuele personen in navolging van de Europese context die ijvert voor de erkenning van transseksuelen.

Een administratieve procedure voor de ambtenaar van de burgerlijke stand, met een gerechtelijke controle, moet toelaten dat een transseksueel op een snelle, goedkope en psychisch minder belastende manier van geslacht kan veranderen.

In deze circulaire bespreek ik op chronologische wijze de aspecten inzake burgerlijke stand die kunnen spelen vanaf de aangifte tot de definitieve akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht. Tot slot geef ik u informatie mee over andere regelingen die de transseksualiteitswet wijzigt.

II. Praktische richtlijnen voor de ambtenaren van de burgerlijke stand

1. De aangifte

Krachtens artikel 2 van de transseksualiteitswet dat een artikel *62bis* in het Burgerlijk Wetboek invoegt, kan de persoon die juridisch van geslacht wenst te veranderen, wanneer hij de voortdurende en onomkeerbare innerlijke overtuiging heeft tot het andere geslacht te behoren en lichamelijk zodanig aan het andere geslacht is aangepast als uit medisch oogpunt mogelijk en verantwoord is, van die overtuiging aangifte doen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand.

Het nieuw artikel *62bis*, § 1, van het Burgerlijk Wetboek duidt limitatief de personen aan die een aangifte kunnen doen, met name :

1. de meerderjarige Belg;
2. de ontvoogde minderjarige Belg;
3. de niet-ontvoogde minderjarige Belg indien deze wordt bijgestaan door de moeder, de vader of de wettelijke vertegenwoordiger;
4. de meerderjarige vreemdeling, ingeschreven in de bevolkingsregisters;
5. de ontvoogde minderjarige vreemdeling, ingeschreven in de bevolkingsregisters;
6. de niet-ontvoogde minderjarige vreemdeling, ingeschreven in de bevolkingsregisters, indien deze wordt bijgestaan door de moeder, de vader of de wettelijke vertegenwoordiger.

De aangever kan dus zowel een Belg als een vreemdeling zijn. Vreemdelingen kunnen evenwel enkel een aangifte doen indien zij zijn ingeschreven in de bevolkingsregisters. Hiermee worden de bevolkingsregisters bedoeld, zoals omschreven in artikel 1, § 1, eerste lid, 1°, van de wet van 19 juli 1991 betreffende de bevolkingsregisters, laatst gewijzigd door de wet van 15 mei 2007, m.a.w. het bevolkings- en vreemdelingenregister. De vreemdelingen ingeschreven in het wachtregister kunnen geen aangifte doen. De voorwaarde voor vreemdelingen van een inschrijving in de bevolkingsregisters is de belichaming van de vereiste dat voor het doen van een aangifte een nauwe band met België is vereist.

SERVICE PUBLIC FEDERAL JUSTICE

[C - 2008/09090]

1er FEVRIER 2008. — Circulaire
concernant la loi relative à la transsexualité

A Mesdames et Messieurs les Procureurs généraux près les Cours d'appel;

A Mesdames et Messieurs les Officiers de l'état civil du Royaume;

J'attire votre attention sur les dispositions de la loi du 10 mai 2007 relative à la transsexualité, ci-après dénommée la loi relative à la transsexualité, et de la loi du 9 mai 2007 modifiant les articles 628 et 764 du Code Judiciaire, publiées au *Moniteur belge* du 11 juillet 2007. Conformément aux articles 15 et 4 respectivement, les lois sont entrées en vigueur le 1er septembre 2007.

La présente circulaire tend à informer les officiers de l'état civil sur la portée des dispositions de la loi relative à la transsexualité qu'ils sont susceptibles d'appliquer dans l'exercice de leurs fonctions.

I. Généralités

Jusqu'au 1er septembre 2007, un transsexuel ne pouvait juridiquement changer de sexe que par une procédure judiciaire.

La loi relative à la transsexualité vise une plus grande sécurité juridique pour les personnes transsexuelles, à l'exemple du contexte européen qui œuvre pour la reconnaissance des transsexuels.

Une procédure administrative devant l'officier de l'état civil, avec contrôle judiciaire, doit permettre au transsexuel de changer de sexe rapidement, à prix abordable et de manière moins éprouvante sur le plan psychique.

La présente circulaire examine de façon chronologique les aspects liés à l'état civil qui peuvent intervenir à partir de la déclaration jusqu'à l'acte définitif portant mention du nouveau sexe. Nous terminerons par des informations concernant les autres aspects modifiés par la loi relative à la transsexualité.

II. Directives pratiques pour les officiers de l'état civil

1. Déclaration

Conformément à l'article 2 de la loi relative à la transsexualité qui insère un article *62bis* dans le Code civil, toute personne souhaitant changer juridiquement de sexe, qui a la conviction intime, constante et irréversible d'appartenir au sexe opposé et dont le corps a été adapté à ce sexe opposé dans toute la mesure de ce qui est possible et justifié du point de vue médical, peut déclarer cette conviction à l'officier de l'état civil.

Le nouvel article *62bis*, § 1er, du Code civil désigne de manière limitative les personnes qui peuvent faire une déclaration, à savoir :

1. le Belge majeur;
2. le Belge mineur émancipé;
3. le Belge mineur non émancipé s'il est assisté de sa mère, de son père ou de son représentant légal;
4. l'étranger majeur, inscrit aux registres de la population;
5. l'étranger mineur émancipé, inscrit aux registres de la population;
6. l'étranger mineur non émancipé, inscrit aux registres de la population, s'il est assisté de sa mère, de son père ou de son représentant légal.

Le déclarant peut donc être aussi bien Belge qu'étranger. Toutefois, les étrangers ne peuvent faire de déclaration que s'ils sont inscrits aux registres de la population. Il s'agit en l'occurrence des registres de la population visés à l'article 1er, § 1er, alinéa 1er, 1°, de la loi du 19 juillet 1991 relative aux registres de la population, modifiée en dernier lieu par la loi du 15 mai 2007, c'est-à-dire du registre de la population et du registre des étrangers. Les étrangers inscrits au registre d'attente ne peuvent faire de déclaration. La condition pour les étrangers d'être inscrits aux registres de la population incarne l'exigence d'avoir un lien étroit avec la Belgique pour faire une déclaration.

Volgens het nieuw art. 62bis, § 1, 3de lid, van het Burgerlijk Wetboek dient de aangifte te gebeuren op de plaats van inschrijving in de bevolkingsregisters en dus niet op de plaats van de akte van geboorte.

Art. 62bis, § 1, 4de lid, van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat ingeval de *Belgische* aangever niet is ingeschreven in de bevolkingsregisters, de aangifte gebeurt voor de ambtenaar van de burgerlijke stand van de geboorteplaats. Indien de *Belgische* aangever niet in België is geboren en niet is ingeschreven in de bevolkingsregisters, kan enkel de ambtenaar van de burgerlijke stand te Brussel een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht opmaken.

Overeenkomstig het nieuw artikel 62bis, § 1, 5de lid, van het Burgerlijk Wetboek zal de ambtenaar van de burgerlijke stand ervoor zorgen dat de niet-ingeschreven *Belgische* aangever een adres opgeeft, waarop de ambtenaar van de burgerlijke stand een weigering tot opmaak van de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht kan meedelen.

Bij de aangifte overhandigt de aangever aan de ambtenaar van de burgerlijke stand de verklaring van de behandelende artsen, waarvan sprake is in het nieuw artikel 62bis, § 2, van het Burgerlijk Wetboek.

2. De formele controlebevoegdheid van de ambtenaar van de burgerlijke stand

Overeenkomstig artikel 2 van de transseksualiteitswet dat artikel 62bis in het Burgerlijk Wetboek invoegt, maakt de bevoegde ambtenaar van de burgerlijke stand na de aangifte een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht op (nieuw art. 62bis, § 4, 1ste lid).

Ik vestig uw aandacht erop dat, vooraleer over te gaan tot de opmaak van de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht, de ambtenaar van de burgerlijke stand een *formele* controle moet doen van de wettelijke voorwaarden inzake geslachtsaanpassing. De ambtenaar van de burgerlijke stand zal geen *opportunitiecontrole* doen van de materiële voorwaarden inzake geslachtsaanpassing.

Derhalve gaat de ambtenaar van de burgerlijke stand na of de verklaring van de behandelende artsen beantwoordt aan de vereisten van het nieuwe artikel 62bis, § 2, van het Burgerlijk Wetboek.

Concreet betekent dit dat de ambtenaar van de burgerlijke stand controleert of :

1. de verklaring van de geneesheren getekend is door een psychiater en een chirurg, in de hoedanigheid van behandelende artsen;
2. uit de verklaring van deze behandelende artsen blijkt dat de betrokkene de voortdurende en onomkeerbare innerlijke overtuiging heeft tot het andere geslacht te behoren dan datgene dat is vermeld in de akte van geboorte;
3. uit de verklaring blijkt dat de betrokkene een geslachtsaanpassing heeft ondergaan die hem zodanig in overeenstemming heeft gebracht met dat andere geslacht, waartoe betrokkene overtuigd is te behoren, als dit uit medisch oogpunt mogelijk en verantwoord is;
4. de verklaring duidelijk maakt dat de betrokkene niet meer in staat is overeenkomstig het vroegere geslacht kinderen te verwekken.

Indien één van deze voorwaarden niet in orde is of de ambtenaar van de burgerlijke stand twijfels heeft over de echtheid van bovenvermelde gegevens in de verklaring, wordt geen akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht opgemaakt.

Bij een anderstalige akte kan de ambtenaar van de burgerlijke stand om een voor eensluidend verklaarde vertaling van de verklaring van de behandelende artsen verzoeken.

Oplettendheid is geboden in het geval de aangifte wordt gedaan door een niet-ontvoogde minderjarige. In een dergelijk geval neemt de ambtenaar van de burgerlijke stand akte van de bijstand van de minderjarige door de moeder, de vader of de wettelijke vertegenwoordiger.

Het komt de ambtenaar van de burgerlijke stand toe te beoordelen of aan de opgesomde voorwaarden is voldaan en te weigeren een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht op te maken indien dat niet het geval is.

Conformément au nouvel article 62bis, § 1er, alinéa 3, du Code civil, la déclaration doit être faite dans la commune où la personne est inscrite aux registres de la population et donc pas dans celle où a été dressé l'acte de naissance.

L'article 62bis, § 1er, alinéa 4, du Code civil prévoit que le déclarant *belge* qui n'est pas inscrit aux registres de la population fait la déclaration à l'officier de l'état civil de son lieu de naissance. Si le Belge n'est pas né en Belgique et qu'il n'est pas inscrit aux registres de la population, seul l'officier de l'état civil de Bruxelles peut établir un acte portant mention du nouveau sexe.

Selon le nouvel article 62bis, § 1er, alinéa 5, du Code civil, l'officier de l'état civil veillera à ce que le déclarant *belge* qui n'est pas inscrit aux registres de la population indique l'adresse à laquelle un refus d'établir l'acte portant mention du nouveau sexe peut être communiqué.

Lors de la déclaration, l'intéressé remet à l'officier de l'état civil une déclaration des médecins traitants visés au nouvel article 62bis, § 2, du Code civil.

2. Compétence de contrôle formel de l'officier de l'état civil

Conformément à l'article 2 de la loi relative à la transsexualité qui insère un article 62bis dans le Code civil, à la suite de cette déclaration, l'officier de l'état civil compétent établit un acte portant mention du nouveau sexe (nouvel article 62bis, § 4, alinéa 1er).

J'attire votre attention sur le fait qu'avant de procéder à l'établissement de l'acte portant mention du nouveau sexe, l'officier de l'état civil doit effectuer un contrôle *formel* des conditions légales en matière de réassignation sexuelle. L'officier de l'état civil ne procédera pas à un contrôle *d'opportunité* des conditions matérielles en matière de réassignation sexuelle.

L'officier de l'état civil vérifie donc si la déclaration des médecins traitants répond aux exigences du nouvel article 62bis, § 2, du Code civil.

Concrètement, cela signifie que l'officier de l'état civil contrôle si :

1. la déclaration des médecins a été signée par un psychiatre **et** un chirurgien en qualité de médecins traitants;
2. la déclaration des médecins traitants atteste que l'intéressé a la conviction intime, constante et irréversible d'appartenir au sexe opposé à celui qui est indiqué dans l'acte de naissance;
3. la déclaration atteste que l'intéressé a subi une réassignation sexuelle qui le fait correspondre au sexe opposé, auquel il a la conviction d'appartenir, dans toute la mesure de ce qui est possible et justifié du point de vue médical;
4. la déclaration indique clairement que l'intéressé n'est plus en mesure de concevoir des enfants conformément à son sexe précédent.

Si l'une de ces conditions n'est pas remplie ou si l'officier de l'état civil doute de l'authenticité des données mentionnées ci-dessus dans la déclaration, il n'est pas établi d'acte portant mention du nouveau sexe.

En cas d'acte établi dans une autre langue, l'officier de l'état civil peut demander une traduction certifiée conforme de la déclaration des médecins traitants.

Si la déclaration est faite par un mineur non émancipé, la vigilance est de mise. En pareil cas, l'officier de l'état civil doit prendre acte de l'assistance de la mère, du père ou du représentant légal.

Il appartient à l'officier de l'état civil d'évaluer si les conditions énumérées sont remplies et de refuser d'établir un acte portant mention du nouveau sexe si tel n'est pas le cas.

3. De weigering tot opmaak van een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht

De ambtenaar van de burgerlijke stand weigert de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht op te maken als de aangifte niet correct is gebeurd.

Overeenkomstig het nieuw artikel 62*bis*, § 6, van het Burgerlijk Wetboek wordt de met redenen omklede weigeringsbeslissing onverwijld ter kennis gebracht door middel van een aangetekend schrijven met ontvangstmelding of door rechtstreekse overhandiging tegen ontvangstbewijs aan de belanghebbende partij van de gemotiveerde weigeringsbeslissing. Terzelfder tijd maakt de ambtenaar van de burgerlijke stand per gewone brief een afschrift van zijn beslissing, samen met een afschrift van alle nuttige documenten, over aan de procureur des Konings van het gerechtelijke arrondissement waarin de weigering plaatsvond. De procureur des Konings beschikt zodoende over de nodige elementen om, indien hij dit noodzakelijk acht, ambtshalve op te treden tegen de beslissing van de ambtenaar van de burgerlijke stand. Eveneens zijn deze documenten nuttig bij een eventueel verhaal door een belanghebbende tegen de weigeringsbeslissing van de ambtenaar van de burgerlijke stand.

De verhaalmogelijkheden tegen de weigeringsbeslissing van de ambtenaar van de burgerlijke stand bespreek ik later in deze circulaire.

4. De akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht

a. Het opstellen van de akte

Art. 3 van de transseksualiteitswet, dat een nieuw artikel 62*ter* in het Burgerlijk Wetboek invoegt, voorziet in de opmaak van een nieuwe akte bij een juridische geslachtsaanpassing. De akte bedoeld in het nieuwe artikel 62*ter* van het Burgerlijk Wetboek is opgemaakt naar analogie met de akte van geboorte.

Dezelfde vermeldingen als bij de akten van geboorte werden weerhouden, zodat volgende vermeldingen in de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht moeten voorkomen :

1. de naam van de aangever;
2. de voornamen van de aangever;
3. de plaats en datum van geboorte van de aangever;
4. het nieuwe geslacht van de aangever;
5. en de nieuwe afstammingsband met de moeder en de vader, zo de afstamming langs vaderszijde vaststaat.

De vermelding van de nieuwe afstammingsband met de moeder en de vader, respecteert de bestaande afstammingsband. Indien de afstamming langs vaderszijde niet is vastgesteld in de akte van geboorte, dan kan deze afstamming niet voor het eerst worden vastgesteld bij de opmaak van de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht.

Met de nieuwe afstammingsband wordt de nieuwe positie van de transseksueel t.a.v. de ouder(s) bedoeld. Is de transseksueel overeenkomstig het nieuwe geslacht nu dochter of zoon van zijn moeder en/of vader geworden.

De akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht wordt ondertekend door de ambtenaar van de burgerlijke stand en de comparant(en).

Het nieuw artikel 62*bis*, § 4, 4de lid, van het Burgerlijk Wetboek geeft aan dat de ambtenaar van de burgerlijke stand die een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht opmaakt, gehouden is hiervan binnen drie dagen kennis te geven aan de procureur des Konings bij de rechtbank van eerste aanleg.

Als bijlage geef ik twee voorbeeldmodellen mee die in de praktijk kunnen gebruikt worden. Een eerste model is een voorbeeld van een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht. Het tweede model betreft de inschrijving van deze akte in het register van de akten van geboorte.

3. Refus d'établissement d'un acte portant mention du nouveau sexe

L'officier de l'état civil refuse d'établir l'acte portant mention du nouveau sexe si la déclaration n'a pas été faite correctement.

Conformément au nouvel article 62*bis*, § 6, du Code civil, l'officier de l'état civil qui refuse d'établir un acte portant mention du nouveau sexe porte sans délai sa décision motivée à la connaissance de la partie intéressée par lettre recommandée avec accusé de réception ou par remise directe contre accusé de réception. Simultanément, l'officier de l'état civil transmet par une simple lettre une copie de sa décision ainsi que de tous les documents utiles au procureur du Roi de l'arrondissement judiciaire dans lequel le refus a eu lieu. Le procureur du Roi dispose ainsi des éléments nécessaires pour s'opposer d'office, s'il l'estime nécessaire, à la décision de l'officier de l'état civil. Ces documents sont également utiles en cas de recours par un intéressé contre la décision de refus de l'officier de l'état civil.

Les possibilités de recours contre la décision de refus de l'officier de l'état civil seront examinées plus loin dans la présente circulaire.

4. Acte portant mention du nouveau sexe

a. Etablissement de l'acte

L'article 3 de la loi relative à la transsexualité, qui insère un nouvel article 62*ter* dans le Code civil, prévoit l'établissement d'un nouvel acte en cas de réassignation sexuelle juridique. L'acte prévu dans le nouvel article 62*ter* du Code civil est établi par analogie avec l'acte de naissance.

Les mêmes mentions que celles devant figurer sur un acte de naissance ont été retenues, de sorte que l'acte portant mention du nouveau sexe doit contenir les indications suivantes :

1. le nom du déclarant;
2. les prénoms du déclarant;
3. le lieu et la date de naissance du déclarant;
4. le nouveau sexe du déclarant;
5. le nouveau lien de filiation avec la mère et le père, si la filiation paternelle est établie.

La mention du nouveau lien de filiation avec la mère et le père respecte le lien de filiation existant. Si la filiation paternelle n'est pas établie dans l'acte de naissance, elle ne pourra pas être établie pour la première fois lors de l'établissement de l'acte portant mention du nouveau sexe.

Par nouveau lien de filiation, on entend la nouvelle position du transsexuel par rapport au(x) parent(s) : selon le nouveau sexe, la personne transsexuelle est devenue à présent la fille ou le fils de sa mère et/ou de son père.

L'acte portant mention du nouveau sexe est signé par l'officier de l'état civil et le(s) comparant(s).

Le nouvel article 62*bis*, § 4, alinéa 4, du Code civil, prévoit que l'officier de l'état civil qui établit un acte portant mention du nouveau sexe est tenu d'en informer, dans les trois jours, le procureur du Roi près le tribunal de première instance.

Je vous prie de bien vouloir trouver ci-joint deux modèles facultatifs pouvant être utilisés dans votre pratique. Le premier modèle montre un acte portant mention du nouveau sexe. Le deuxième modèle se réfère à l'inscription de l'acte dans les registres de naissance.

b. Een *authentieke* akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht

Krachtens het nieuw artikel 62bis, § 4, 2de lid, van het Burgerlijk Wetboek heeft de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht uitwerking vanaf haar inschrijving in het register van de akten van geboorten.

De ambtenaar van de burgerlijke stand gaat, na de opmaak van de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht, **niet onmiddellijk over** tot de inschrijving van de akte in de registers.

Deze inschrijving gebeurt pas wanneer de ambtenaar vaststelt dat geen verhaal werd aangetekend en ten vroegste 30 dagen na het verstrijken van de verhaaltermijn (zie art. 62bis, § 4, 3de lid, B.W.).

De inschrijving is niet bepalend voor het authentieke karakter van de akte. Zodra de ambtenaar een rechtsgeldige akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht heeft opgesteld, bestaat de authentieke akte en heeft deze bepaalde gevolgen. Zo geldt § 8 van het nieuw artikel 62bis vanaf de rechtsgeldige opmaak van de akte (zie punt d.1).

c. De (niet-) inschrijving in de registers

De authentieke akte bestaat zodra ze rechtsgeldig werd opgesteld door de ambtenaar van de burgerlijke stand. Om rechtsonzekerheid en de verstoring van de persoons- en familierechtelijke verhoudingen te voorkomen, heeft de akte slechts ten volle uitwerking vanaf haar inschrijving/overschrijving in het geboorteregister.

De wetgever voorziet dat de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht wordt ingeschreven in de geboorteregisters zoals de akte van geboorte en de akte van erkenning. Toch zal in het geval de verhaalprocedure tegen de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht geen nieuw geslacht vaststelt de reeds opgestelde akte, niettegenstaande de artikelen 40 en volgende van het Burgerlijk Wetboek, niet worden ingeschreven in de registers en bijgevolg geen gevolgen teweegbrengen.

De inschrijving in de registers gebeurt in volgende gevallen :

1. De ambtenaar van de burgerlijke stand schrijft de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht in, zodra hij vaststelt dat geen verhaal werd aangetekend en ten vroegste 30 dagen na het verstrijken van de verhaaltermijn. De ambtenaar van de burgerlijke stand is op de hoogte doordat de griffier, overeenkomstig artikel 5 van de transsexualiteitswet dat een nieuw artikel 1385*duodecies* in het Gerechtelijk Wetboek invoegt, onverwijld kennis geeft aan de ambtenaar van de burgerlijke stand van een verhaalprocedure. De vroegste inschrijving gebeurt na 90 dagen (zie het nieuw artikel 1385*duodecies*, § 1, 2de en 3de lid, van het Gerechtelijk Wetboek);

2. De ambtenaar van de burgerlijke stand schrijft de reeds opgestelde akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht in, zodra hij van de griffier het uittreksel bevattende het beschikkende gedeelte van een definitief vonnis of arrest ontvangt dat het nieuwe geslacht vaststelt. Op dat moment schrijft de ambtenaar van de burgerlijke stand ook het beschikkend gedeelte van het vonnis of arrest dat het nieuwe geslacht vaststelt over in zijn registers en maakt hij melding van het beschikkende gedeelte op de kant van de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht (zie art. 1385*quaterdecies*, §§ 2 en 3, van het Gerechtelijk Wetboek);

3. De ambtenaar van de burgerlijke stand schrijft het beschikkend gedeelte van het definitief geworden vonnis of arrest dat het nieuwe geslacht vaststelt over als nog geen akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht werd opgesteld. Deze overschrijving geldt dan als akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht. (nieuw artikel 1385*quaterdecies*, § 3, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek).

Het beschikkend gedeelte van de vonnissen over de staat van de personen geeft overeenkomstig artikel 781 van het Gerechtelijk Wetboek nauwkeurig aan welke veranderingen in de rechtstoestand van de betrokkene zijn aangebracht.

b. Acte *authentique* portant mention du nouveau sexe

Aux termes du nouvel article 62bis, § 4, alinéa 2, du Code civil, l'acte portant mention du nouveau sexe produit ses effets à compter de son inscription au registre des actes de naissance.

Après établissement de l'acte portant mention du nouveau sexe, l'officier de l'état civil **ne procède pas immédiatement** à l'inscription de l'acte dans les registres.

Cette inscription a lieu lorsque l'officier de l'état civil constate qu'aucun recours n'a été introduit et au plus tôt 30 jours après l'expiration du délai de recours (voir article 62bis, § 4, alinéa 3, du Code civil).

L'inscription n'est pas déterminante pour le caractère authentique de l'acte. Dès que l'officier de l'état civil a établi un acte valable portant mention du nouveau sexe, l'acte authentique existe et produit des effets déterminés. Ainsi, le nouvel article 62bis, § 8, s'applique dès l'établissement valable de l'acte (voir point d.1).

c. (Non-)Inscription dans les registres

L'acte authentique existe dès qu'il est établi valablement par l'officier de l'état civil. Afin d'éviter l'insécurité juridique et la perturbation des liens sur le plan du droit des personnes et de la famille, l'acte ne produit ses pleins effets qu'à partir de son inscription/sa transcription au registre des actes de naissance.

Le législateur prévoit que l'acte portant mention du nouveau sexe est inscrit au registre des actes de naissance comme l'acte de naissance et l'acte de reconnaissance. Toutefois, si au terme d'une procédure de recours la décision judiciaire constatait qu'il n'y a pas de changement de sexe, l'acte déjà établi, nonobstant les articles 40 et suivants du Code civil, ne serait pas inscrit sur les registres et ne produirait dès lors aucun effet.

L'inscription aux registres se fait dans les cas suivants :

1. L'officier de l'état civil inscrit l'acte portant mention du nouveau sexe lorsqu'il constate qu'aucun recours n'a été introduit et au plus tôt 30 jours après l'expiration du délai de recours. L'officier de l'état civil est tenu au courant puisque, conformément à l'article 5 de la loi relative à la transsexualité qui insère un nouvel article 1385*duodecies* dans le Code judiciaire, le greffier informe sans délai l'officier de l'état civil de la procédure de recours. L'inscription peut se faire au plus tôt après 90 jours (voir le nouvel article 1385*duodecies*, § 1er, alinéas 2 et 3, du Code judiciaire);

2. L'officier de l'état civil inscrit l'acte déjà établi portant mention du nouveau sexe dès qu'il reçoit du greffier un extrait reprenant le dispositif du jugement ou de l'arrêt définitif constatant le nouveau sexe. A ce stade, l'officier de l'état civil transcrit également sur ses registres le dispositif du jugement ou de l'arrêt constatant le nouveau sexe et fait mention du dispositif en marge de l'acte portant mention du nouveau sexe (voir article 1385*quaterdecies*, §§ 2 et 3, du Code judiciaire);

3. Si aucun acte portant mention du nouveau sexe n'a encore été établi, l'officier de l'état civil transcrit le dispositif du jugement ou de l'arrêt constatant le nouveau sexe sur ses registres. Dans ce cas, cette transcription a valeur d'acte portant mention du nouveau sexe (nouvel article 1385*quaterdecies*, § 3, alinéa 2, du Code judiciaire).

Conformément à l'article 781 du Code judiciaire, le dispositif des jugements en matière d'état des personnes précise les changements apportés au statut de l'intéressé.

Het nieuwe artikel 1385*quaterdecies* van het Gerechtelijk Wetboek voorziet dat de ambtenaar van de burgerlijke stand onverwijld kennis geeft aan de procureur des Konings van de rechtbank die op de vordering heeft beslist, van de overschrijving van het beschikkend gedeelte van het vonnis of arrest dat het nieuwe geslacht vaststelt.

Nadat de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht is ingeschreven/overgeschreven in het register van de akten van geboorte brengt de ambtenaar van de burgerlijke stand een kantmelding aan op de geboorteakte of gebeurt een kennisgeving van de akte aan de bevoegde ambtenaar van de burgerlijke stand, conform het nieuwe artikel 62*bis*, § 5, van het Burgerlijk Wetboek of het nieuwe artikel 1385*quaterdecies*, § 6, van het Gerechtelijk Wetboek.

d.1. Gevolgen van de aangifte en de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht

Zolang de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht niet is ingeschreven of de rechterlijke beslissing niet is overgeschreven zijn de gevolgen beperkt.

Krachtens het nieuwe artikel 62*bis*, § 8, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek zijn de bepalingen betreffende de afstamming van vaderschap vervat in boek I, titel VII, hoofdstuk II van het Burgerlijk Wetboek niet van toepassing vanaf het moment van de opmaak van een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht na aangifte door een mannelijke aangever, ook al schrijft de ambtenaar van de burgerlijke stand de akte *niet* in.

Vanaf de opmaak van deze akte kan het vaderschap niet meer worden vastgesteld ten aanzien van de mannelijke aangever, die verklaard heeft tot het vrouwelijke geslacht te behoren.

De mannelijke aangever kan dus geen vader van een kind meer worden noch door vermoeden van vaderschap, noch door erkenning, noch door een onderzoek naar vaderschap. Doordat de bepalingen van boek I, titel VII, hoofdstuk II van het Burgerlijk Wetboek niet langer van toepassing zijn (vaststelling van de afstamming van vaderszijde), kunnen evenmin de toepasselijke bepalingen uit hoofdstuk III van het Burgerlijk Wetboek worden toegepast (gemeenschappelijke bepalingen opens de wijze waarop de afstamming wordt vastgesteld).

Logischerwijs geldt deze inperking van de afstammingsregels niet als de ambtenaar van de burgerlijke stand weigert een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht op te maken.

In het geval een verhaalprocedure tegen de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht werd ingesteld, gaat de ambtenaar van de burgerlijke stand na welke veranderingen de rechter in de rechtstoestand van de betrokkene aanbracht.

Ofwel zal de verhaalprocedure tegen de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht geen nieuw geslacht vaststellen t.a.v. de mannelijke aangever, ofwel wordt het vrouwelijke geslacht definitief vastgesteld door inschrijving of overschrijving van het nieuwe geslacht in het geboorteregister.

Indien de rechterlijke beslissing de geslachtswijziging niet aanvaardt zullen t.a.v. de mannelijke aangever vanzelfsprekend opnieuw de bepalingen betreffende de afstamming van het vaderschap van toepassing zijn.

Indien de rechterlijke beslissing de geslachtswijziging toestaat, zal overeenkomstig art. 1385*quaterdecies*, § 5, van het Gerechtelijk Wetboek het vonnis of arrest betreffende de wijziging van het geslacht van een persoon gevolgen hebben vanaf de dag van de overschrijving. Dat betekent dat éénmaal het nieuwe vrouwelijke geslacht van de mannelijke aangever uitwerking heeft in de rechtsorde, t.a.v. deze persoon de bepalingen betreffende de afstamming van moederszijde vervat in boek I, titel II, hoofdstuk I van het Burgerlijk Wetboek in principe van toepassing zijn.

De transseksualiteitswet voorziet niet in een gelijkaardige bepaling voor de vrouw die verklaard heeft tot het mannelijke geslacht te behoren. Dit kan wellicht verklaard worden vanuit artikel 62*bis*, § 2, 1ste lid, 3°, van het Burgerlijk Wetboek dat stelt dat de betrokkene niet meer in staat is om overeenkomstig het vroegere geslacht kinderen te verwekken. Ingevolge die voorwaarde is de vrouwelijke aangever niet meer in staat een kind te baren, waardoor in principe artikel 312, § 1, B.W. ook niet meer zal kunnen spelen.

Le nouvel article 1385*quaterdecies* du Code judiciaire prévoit que l'officier de l'état civil informe sans délai le procureur du Roi près le tribunal qui s'est prononcé sur la demande de la transcription du dispositif du jugement ou de l'arrêt constatant le nouveau sexe.

Après l'inscription/transcription de l'acte portant mention du nouveau sexe au registre des actes de naissance, l'officier de l'état civil mentionne le nouveau sexe en marge de l'acte de naissance concernant l'intéressé ou notifie l'acte à l'officier de l'état civil compétent, conformément au nouvel article 62*bis*, § 5, du Code civil ou au nouvel article 1385*quaterdecies*, § 6, du Code judiciaire.

d.1. Effets de la déclaration et de l'acte portant mention du nouveau sexe

Les effets sont limités tant que l'acte portant mention du nouveau sexe n'a pas été inscrit ou que la décision judiciaire n'a pas été transcrite.

Conformément au nouvel article 62*bis*, § 8, alinéa 2, du Code civil, les dispositions relatives à la filiation paternelle du livre Ier, titre VII, chapitre II, du Code civil ne s'appliquent pas à la personne de sexe masculin qui a fait une déclaration dès le moment où un acte portant mention du nouveau sexe a été établi même si l'officier de l'état civil n'inscrit *pas* l'acte.

Une fois l'acte rédigé, la paternité ne peut plus être établie à l'égard du déclarant masculin, qui a déclaré appartenir au sexe féminin.

Le déclarant de sexe masculin ne peut donc plus devenir père d'un enfant ni par présomption de paternité, ni par reconnaissance, ni par recherche de paternité. Comme les dispositions du livre I, titre VII, chapitre II, du Code civil ne sont plus d'application (établissement de la filiation paternelle), les dispositions applicables du chapitre III (dispositions communes concernant le mode d'établissement de la filiation) ne peuvent plus être appliquées non plus.

En toute logique, cette restriction des règles en matière de filiation n'est pas applicable si l'officier de l'état civil refuse d'établir un acte portant mention du nouveau sexe.

Si une procédure de recours est introduite contre l'acte portant mention du nouveau sexe, l'officier de l'état civil examine les changements apportés par le juge au statut de l'intéressé.

Soit la procédure de recours contre l'acte portant mention du nouveau sexe n'établira pas de nouveau sexe à l'égard du déclarant masculin, soit le sexe féminin sera définitivement établi par l'inscription ou la transcription du nouveau sexe dans le registre des naissances.

Si la décision judiciaire n'autorise pas le changement de sexe, il va de soi que les dispositions relatives à la filiation paternelle seront de nouveau applicables au déclarant de sexe masculin.

Si la décision judiciaire autorise le changement de sexe, le jugement ou l'arrêt relatif à un changement de sexe d'une personne produira ses effets à partir du jour de la transcription, conformément à l'art. 1385*quaterdecies*, § 5, du Code judiciaire. En d'autres termes, dès que le nouveau sexe féminin du déclarant masculin produira ses effets juridiques, les dispositions relatives à la filiation maternelle du livre Ier, titre II, chapitre Ier, du Code civil seront en principe applicables à l'égard de cette personne.

La loi relative à la transsexualité ne prévoit pas de disposition similaire pour la femme qui a déclaré appartenir au sexe masculin. Cela peut peut-être s'expliquer par l'article 62*bis*, § 2, alinéa 1er, 3°, du Code civil qui prévoit que l'intéressé n'est plus en mesure de concevoir des enfants conformément à son sexe précédent. De ce fait, le déclarant de sexe féminin ne peut plus accoucher d'un enfant, ce qui empêche également, en principe, l'application de l'article 312, § 1er, du Code civil.

Na de inschrijving of overschrijving van het nieuwe geslacht in het geboorteregister worden nieuwe afstammingsbanden in principe vastgesteld overeenkomstig het nieuwe geslacht. T.a.v. de transseksueel die het vrouwelijk geslacht aanneemt, gelden de regels van de afstamming van moederszijde. T.a.v. een transseksueel die het mannelijk geslacht aanneemt, gelden de regels van de afstamming van vaderszijde.

De transseksualiteitswet voorziet dat de ambtenaar van de burgerlijke stand altijd op de hoogte wordt gebracht van de rechterlijke uitspraak, zowel wanneer een nieuw geslacht definitief wordt vastgesteld, als wanneer geen juridische geslachtsaanpassing wordt aanvaard.

Indien na de gerechtelijke procedure geen nieuw geslacht wordt vastgesteld, behoudt een opgestelde akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht een waarde als bewijs, voor de beperking van de afstammingsregels in de periode vóór de definitieve rechterlijke beslissing, conform het nieuwe art. 62*bis*, § 8, 2de lid, van het Burgerlijk Wetboek.

In het geval reeds een afstamming is vastgesteld t.a.v. de transseksueel vóór de opmaak van de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht, worden deze afstammingsbanden niet gewijzigd. De transseksueel die juridisch een geslachtsaanpassing doet, blijft vader/moeder van zijn of haar kinderen (art. 62, § 8, 1ste lid, B.W.). Het gaat in tegen alle principes van de huidige afstammingrecht, zoals vervat in Titel VII van het Burgerlijk Wetboek, dat een kind van een transseksueel ten gevolge van een geslachtsaanpassing van zijn ouder twee vaders of twee moeders zou kunnen krijgen, terwijl dat voor koppels van hetzelfde geslacht uitgesloten is.

d.2. De akte wordt ingeschreven/overgeschreven

Zodra de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht is ingeschreven in de geboorteregisters is de persoon juridisch gewijzigd van geslacht en wordt overeenkomstig het nieuwe geslacht gehandeld.

Bij een inschrijving zonder verhaalprocedure heeft de akte uitwerking vanaf haar inschrijving in het register van de akten van geboorte. Een verhaalprocedure zorgt ervoor dat de geslachtsaanpassing slechts uitwerking heeft vanaf de dag van de overschrijving overeenkomstig het nieuw art. 1385*quaterdecies*, § 5, van het Gerechtelijk Wetboek.

Eénmaal de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht uitwerking heeft, worden de afstammingsregels toegepast overeenkomstig het nieuwe geslacht, met behoud van de bestaande afstammingsbanden, zoals aangegeven door het nieuwe artikel art. 62*bis*, § 8, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek (zie hierboven).

5. De verhaalprocedure

De wijziging van de staat van de persoon is van openbare orde. De transseksualiteitswet maakt de wijziging van de staat van een persoon mogelijk zonder enige rechterlijke tussenkomst. De wetgever heeft echter gemeend dat deze ingrijpende wijziging gepaard diende te gaan met een zekere gerechtelijke controle. Deze gerechtelijke controle bestaat uit verschillende verhaalmogelijkheden.

Vooreerst is er de mogelijkheid van een gerechtelijke procedure na de aangifte, zoals voorzien in het nieuw artikel 62*bis*, § 7, van het Burgerlijk Wetboek, waardoor het mogelijk is verhaal in te stellen tegen de weigering van de ambtenaar van de burgerlijke stand tot opmaak van een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht.

Een tweede verhaalmogelijkheid is vervat in artikel 1385*duodecies*, § 1, van het Gerechtelijk Wetboek waardoor elke belanghebbende en de procureur des Konings een *verhaal* kunnen instellen tegen de beslissing die de ambtenaar van de burgerlijke stand nam met toepassing van artikel 62*bis* van het Burgerlijk Wetboek. Deze beslissing kan zowel de opmaak van de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht zijn, als de hierboven vermelde weigering tot opmaak van een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht.

Het *verhaal* kan ingesteld worden door elke belanghebbende (waaronder de aangever zelf) en de procureur des Konings. De belanghebbende partij, namelijk de aangever, en de procureur des Konings worden op de hoogte gebracht van de weigering van de ambtenaar van de burgerlijke stand ingevolge het nieuw artikel 62*bis*, § 6, van het Burgerlijk Wetboek.

Après l'inscription ou la transcription du nouveau sexe dans le registre des actes de naissance, les nouveaux liens de filiation sont en principe établis conformément au nouveau sexe. Les règles de filiation maternelle sont applicables à l'égard du transsexuel qui adopte le sexe féminin. Les règles de filiation paternelle s'appliquent à l'égard du transsexuel qui adopte le sexe masculin.

La loi relative à la transsexualité prévoit que l'officier de l'état civil est toujours informé de la décision judiciaire, aussi bien lorsqu'un nouveau sexe est constaté de manière définitive que lorsqu'une réaffectation sexuelle juridique n'est pas acceptée.

Si au terme de la procédure judiciaire il n'est pas constaté de nouveau sexe, l'acte rédigé portant mention du nouveau sexe conserve une valeur probante pour la limitation des règles de filiation durant la période précédant la décision judiciaire définitive, conformément au nouvel article 62*bis*, § 8, alinéa 2, du Code civil.

Dans le cas où une filiation a déjà été établie à l'égard du transsexuel avant l'établissement de l'acte portant mention du nouveau sexe, ces liens de filiation ne sont pas modifiés. Le transsexuel qui fait une réaffectation sexuelle juridique reste père/mère de son enfant (art. 62, § 8, alinéa 1er, du Code civil). Ce serait contraire à tous les principes des dispositions du droit en matière de filiation contenues dans le titre VII du Code civil qu'un enfant d'un transsexuel puisse avoir deux pères ou deux mères à la suite d'une réaffectation sexuelle d'un des parents, alors que c'est exclu pour les couples du même sexe.

d.2. Inscription/Transcription de l'acte

Dès que l'acte portant mention du nouveau sexe est inscrit dans le registre des actes de naissance, la personne a juridiquement changé de sexe et est traitée conformément à son nouveau sexe.

En cas d'inscription sans procédure de recours, l'acte produit ses effets dès son inscription dans le registre des actes de naissance. En cas de procédure de recours, la réaffectation sexuelle ne produit ses effets qu'à partir du jour de la transcription, conformément au nouvel article 1385*quaterdecies*, § 5, du Code civil.

Dès que l'acte portant mention du nouveau sexe produit ses effets, les règles en matière de filiation sont appliquées conformément au nouveau sexe, avec maintien des liens de filiation existants, comme indiqué dans le nouvel article 62*bis*, § 8, alinéa 1er, du Code civil (voir ci-dessus).

5. Procédure de recours

La modification de l'état de la personne est d'ordre public. La loi relative à la transsexualité permet la modification de l'état d'une personne sans la moindre intervention judiciaire. Le législateur a cependant estimé que cette modification radicale devait s'accompagner d'un certain contrôle judiciaire. Ce contrôle judiciaire consiste en diverses possibilités de recours.

En premier lieu, il y a la possibilité d'engager une procédure judiciaire après la déclaration, conformément au nouvel article 62*bis*, § 7, du Code civil, lequel prévoit que le refus de l'officier de l'état civil d'établir l'acte portant mention du nouveau sexe est susceptible de recours.

Une seconde possibilité de recours, contenue dans l'article 1385*duodecies*, § 1er, du Code judiciaire, prévoit que toute personne qui a un intérêt et le procureur du Roi peuvent introduire un *recours* contre la décision de l'officier de l'état civil prise conformément à l'article 62*bis* du Code civil. Cette décision peut être aussi bien l'établissement de l'acte portant mention du nouveau sexe que le refus indiqué ci-dessus d'établir un acte portant mention du nouveau sexe.

Le *recours* peut être introduit par toute personne intéressée (y compris le déclarant lui-même) et par le procureur du Roi. La partie intéressée, à savoir le déclarant, et le procureur du Roi sont informés du refus de l'officier de l'état civil conformément au nouvel article 62*bis*, § 6, du Code civil.

De verhaalmogelijkheid voor het openbaar ministerie werd gecreëerd als een bescherming tegen fraude of problematische verklaringen van artsen. De transseksualiteitswet maakt het immers mogelijk dat zowel binnenlandse als buitenlandse attesten de aangifte ondersteunen, terwijl de ambtenaar van de burgerlijke stand met uitzondering van de wettelijke vereisten geen verificatie van de waarde van een dergelijk attest kan doen.

De verhaaltermijn is vastgelegd op zestig dagen te rekenen vanaf de dag waarop de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht werd opgemaakt of de dag van de kennisgeving door de ambtenaar van de burgerlijke stand van de weigering tot opmaak van deze akte (art. 1385*duodecies* van het Gerechtelijk Wetboek).

Ingevolge het nieuw artikel 62, § 4, 3de lid en § 7, 2de lid, gebeurt de inschrijving van een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht pas nadat de ambtenaar van de burgerlijke stand heeft vastgesteld dat geen verhaal tegen de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht werd aangetekend en ten vroegste 30 dagen na het verstrijken van de bovenvermelde verhaaltermijn.

6. De internationaalrechtelijke aspecten

Een bijkomende complexiteit van de nieuwe transseksualiteitswet is gelegen in het internationaalrechtelijk luik.

Het artikel 11 van de transseksualiteitswet voegt een nieuwe afdeling 1*bis* in de hoofdstuk II van het Wetboek van Internationaal privaatrecht. Deze omvat de nieuwe artikelen 35*bis* en 35*ter*. Overeenkomstig art. 35*bis* kan de aangifte van geslachtsaanpassing gedaan worden in België als de aangever Belg is of als hij volgens de bevolkingsregisters of de vreemdelingenregisters zijn hoofdverblijf in België heeft. Het gaat hier in feite om dezelfde persoon als deze vervat in het nieuw artikel 62*bis* van het Burgerlijk Wetboek (zie hierboven), d.w.z. de Belg en de vreemdeling ingeschreven in de bevolkingsregisters met uitzondering van het wachtregister.

Het nieuw artikel 35*ter* van het Wetboek van Internationaal privaatrecht bepaalt dat de geslachtsaanpassing wordt beheerst door het recht bedoeld in artikel 34, § 1, eerste lid. Bepalingen van het toepasselijk recht die de geslachtsaanpassing verbieden worden niet toegepast.

Het huidig artikel 34, § 1, eerste lid, geeft aan dat de staat en de bekwaamheid van een persoon worden beheerst door het recht van de Staat waarvan hij de nationaliteit heeft.

Conform dit artikel 34 is op een vreemde aangever het recht van toepassing waarvan de aangever de nationaliteit heeft.

Bijgevolg kan het voorkomen dat de ambtenaar van de burgerlijke stand bepalingen van het buitenlands recht moet toepassen. De bepalingen van het toepasselijk recht die de geslachtsaanpassing verbieden worden niet toegepast.

In deze circulaire ga ik uit van drie hypothesen. Ofwel is de geslachtsaanpassing verboden (hypothese 1), ofwel voorziet het vreemde recht geen specifieke procedure (hypothese 2), ofwel is er een specifieke procedure van geslachtsaanpassing in het vreemde recht (hypothese 3).

1. Ingeval, overeenkomstig het nationaal recht van de aangever, de geslachtsaanpassing verboden is, is die bepaling of zijn die bepalingen niet van toepassing ten voordele van de Belgische wet. Immers acht de wetgever een verbod op geslachtsaanpassing strijdig met onze internationale openbare rechtsorde.

2. Wanneer het vreemde recht de geslachtsaanpassing niet verbiedt, maar ook geen bijzondere wettelijke bepalingen voorziet (cfr. de vroegere Belgische situatie waarbij via een gerechtelijke procedure een geslachtswijziging kon worden bekomen), lijkt het mij dat zowel de grondvoorwaarden als de vormvoorwaarden van het Belgisch recht moeten worden toegepast.

3. Ingeval de buitenlandse wet wel voorziet in een regeling die een geslachtsaanpassing toelaat, moeten de grondvoorwaarden voor geslachtsaanpassing (bijvoorbeeld leeftijd, burgerlijke staat, toestemming van de minderjarige, verplichte steriliteit) ingepast worden in de voorwaarden van de Belgische procedure. De grondvoorwaarden voor geslachtsaanpassing worden dan beheerst door het recht van de nationaliteit. De wijze waarop de geslachtsaanpassing wordt bekomen, moet rekening houden met de Belgische procedure, in navolging van de traditionele regel dat de vormvereisten worden beheerst door het recht van de Staat op het grondgebied waar de rechtshandeling gebeurt. Op zijn minst is een verklaring vereist van de behandelende artsen die de geslachtsaanpassing bevestigen.

La possibilité de recours offerte au ministère public a été créée comme protection contre la fraude ou contre des déclarations problématiques de médecins. La loi relative à la transsexualité permet en effet que la déclaration soit étayée tant par une attestation belge que par une attestation étrangère alors qu'à l'exception des conditions légales, l'officier de l'état civil ne peut pas vérifier la valeur d'une telle attestation.

Le recours doit être introduit dans les soixante jours à compter du jour de l'établissement de l'acte portant mention du nouveau sexe ou du jour de la notification par l'officier de l'état civil du refus d'établir cet acte (article 1385*duodecies* du Code judiciaire).

Conformément au nouvel article 62*bis*, § 4, alinéa 3, et § 7, alinéa 2, l'inscription d'un acte portant mention du nouveau sexe a lieu uniquement après que l'officier de l'état civil a constaté qu'aucun recours n'a été introduit contre l'acte portant mention du nouveau sexe et au plus tôt 30 jours après l'expiration du délai de recours précité.

6. Aspects de droit international

Un élément de complexité supplémentaire de la nouvelle loi relative à la transsexualité réside dans le volet du droit international.

L'article 11 de la loi relative à la transsexualité insère une nouvelle section 1*ebis* dans le chapitre II du Code de droit international privé. Celle-ci comprend les nouveaux articles 35*bis* et 35*ter*. Conformément à l'article 35*bis*, une déclaration de réassignation sexuelle peut être établie en Belgique si le déclarant est belge ou est inscrit à titre principal en Belgique dans les registres de la population ou les registres des étrangers. Il s'agit en fait ici de la même personne que celle visée au nouvel article 62*bis* du Code civil (voir ci-dessus), c'est-à-dire le Belge ou l'étranger inscrit dans les registres de la population, à l'exception du registre d'attente.

Le nouvel article 35*ter* du Code de droit international privé dispose que la réassignation sexuelle est régie par le droit visé à l'article 34, § 1er, alinéa 1er. Les dispositions du droit applicable qui interdisent la réassignation sexuelle ne sont pas appliquées.

L'actuel article 34, § 1er, alinéa 1er, précise que l'état et la capacité d'une personne sont régis par le droit de l'Etat dont celle-ci a la nationalité.

Conformément à cet article, le droit applicable à un déclarant étranger est celui de la nationalité du déclarant.

Dès lors il peut arriver que l'officier de l'état civil doive appliquer des dispositions du droit étranger. Les dispositions du droit applicable qui interdisent la réassignation sexuelle ne sont pas appliquées.

Je me baserai dans la présente circulaire sur trois hypothèses. Soit la réassignation sexuelle est interdite (hypothèse 1), soit le droit étranger ne prévoit pas de procédure spécifique (hypothèse 2), soit il existe une procédure spécifique de réassignation sexuelle dans le droit étranger (hypothèse 3).

1. Si, conformément au droit national du déclarant, la réassignation sexuelle est interdite, cette ou ces dispositions est/ sont écartées au profit de la loi belge. Le législateur estime en effet qu'une interdiction de réassignation sexuelle est contraire à notre ordre public international.

2. Lorsque le droit étranger n'interdit pas la réassignation sexuelle mais ne prévoit pas non plus de dispositions légales spécifiques (cfr ancienne situation belge où un changement de sexe pouvait être obtenu par le biais d'une procédure judiciaire), il nous paraît que le droit belge devrait également s'appliquer tant en ce qui concerne les conditions de fond que les conditions de forme.

3. Si la loi étrangère contient une réglementation permettant une réassignation sexuelle, les conditions de fond d'une réassignation sexuelle (par exemple, âge, état civil, consentement du mineur, stérilité obligatoire) doivent être combinées avec les règles de la procédure belge. Les conditions de fond de la réassignation sexuelle sont alors régies par le droit de l'Etat dont la personne a la nationalité. La manière dont la réassignation sexuelle est obtenue doit tenir compte de la procédure belge, à l'exemple de la règle traditionnelle selon laquelle les formalités sont régies par le droit de l'Etat sur le territoire duquel l'acte juridique est posé. Une attestation des médecins traitants qui confirme la réassignation sexuelle est à tout le moins requise.

De ambtenaar van de burgerlijke stand respecteert de bepalingen van de hoofdstuk I, afdeling 6 van het Wetboek van internationaal privaatrecht (Uitwerking van buitenlandse rechterlijke beslissingen en authentieke akten) wanneer een buitenlandse rechterlijke beslissing of authentieke akte wordt voorgelegd.

III. Aanverwante aspecten

a. Het opstellen van een akte van geboorte

Moelijkheden met betrekking tot de vermelding van de vaderlijke afstamming in de akte van geboorte van een kind kunnen zich voordoen ingeval voor een man naar vrouw transseksueel een akte houdende vermelding van het nieuwe vrouwelijke geslacht werd opgemaakt maar deze nog niet definitief geworden is en derhalve nog niet is ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand of de bevolkingsregisters.

Ingeval, bij de aangifte van een geboorte de ambtenaar van de burgerlijke stand een vermoeden heeft (bijvoorbeeld als door een voornaamswijziging de nieuwe naam van een persoon een geslachtsaanpassing laat vermoeden,...) dat een dergelijke akte werd opgesteld, controleert de ambtenaar van de burgerlijke stand of een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht werd opgemaakt. In de andere gevallen wordt verondersteld dat spontaan melding wordt gemaakt van de opmaak van een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht. Het is niet aan de ambtenaar van de burgerlijke stand bij elke aangifte van geboorte een verband met transsexualiteit te leggen. Desgevallend zal, ingeval een akte zou zijn opgemaakt in strijd met de wettelijke bepalingen, deze bij vonnis moeten worden verbeterd.

b. De kantmelding van andere akten van de burgerlijke stand, de uittreksels en de afschriften

De wet voorziet enkel in een kantmelding van de geboorteakte. Bovendien werd art. 45 B.W. niet gewijzigd. Een wijziging van dit artikel in de zin dat uittreksels enkel nog het nieuwe geslacht mogen vermelden, zoals voorzien was in het oorspronkelijke voorstel, werd verworpen. De wetgever wenste inderdaad niet te raken aan de huidige praktijk (1).

Enerzijds lijkt het mij dan ook dat moet worden aangenomen dat, buiten de door de wet voorgeschreven kantmelding van de geboorteakte, de ambtenaar van de burgerlijke stand, op verzoek van de belanghebbende, ook kan overgaan tot de kantmelding van andere akten die op hem betrekking hebben (2). Hij zal dit doen wanneer het noodzakelijk is dat de akte de nieuwe realiteit weerspiegelt.

Wat de afgifte van uittreksels en afschriften betreft dient eraan te worden herinnerd dat uittreksels essentieel erop gericht zijn de staat van de personen die in de akten figureren aan te tonen. Uittreksels zijn een samenvatting van de akte van de burgerlijke stand waarin de essentiële gegevens ervan worden overgenomen (3). In beginsel zal een uittreksel de nieuwe gegevens opnemen zonder enige verwijzing naar de oorspronkelijke toestand.

Ingevolge artikel 45, lid 2, van het Burgerlijk Wetboek zullen alleen de openbare overheden, de persoon op wie de akte betrekking heeft, zijn echtgenoot of overlevende echtgenoot, zijn wettelijke vertegenwoordiger, zijn bloedverwanten in de opgaande lijn of nederdalende lijn, zijn erfgenamen, hun notaris en hun advocaat een eensluidend afschrift kunnen verkrijgen van de akte, dan wel een uittreksel uit de akte met de afstamming van de personen op wie de akte betrekking heeft. Zo kunnen afstammelingen van een persoon, na de opmaak van de akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht, bewijzen dat zij een afstamming zijn van de persoon die een nieuwe staat, en desgevallend een nieuwe identiteit, aannam.

Ik meen evenwel te moeten verwijzen naar de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Het komt mij dan ook voor dat uit respect voor het privéleven van de transseksueel enerzijds zoveel mogelijk moet worden vermeden om nog afschriften af te geven waarin gerefereerd wordt naar het vroegere geslacht.

Anderzijds moet rekening worden gehouden met de gerechtvaardigde belangen van de andere personen op wie de akte eventueel betrekking heeft. Tijdens de parlementaire werkzaamheden werd aangegeven dat een uittreksel de actuele toestand vermeldt, tenzij de noodzaak tot een andere vermelding bestaat (4). Er moet m.i. dan ook worden aangenomen dat de ambtenaar van de burgerlijke stand ook uittreksels kan afleveren die de situatie vóór de definitieve geslachtsaanpassing weergeven. In dit verband moet inzonderheid de aandacht erop worden gevestigd dat de geslachtswijziging geen terugwerkende kracht heeft en artikel 62bis, § 8, 1ste lid, B.W. uitdrukkelijk erin voorziet dat de bestaande afstamming onverlet blijft.

L'officier de l'état civil respecte les dispositions du chapitre Ier, section 6, du Code de droit international privé (Efficacité des décisions judiciaires et des actes authentiques étrangers) lors de la production d'une décision judiciaire étrangère ou d'un acte authentique étranger.

III. Aspects connexes

a. Etablissement d'un acte de naissance

Des difficultés concernant la mention de la filiation paternelle dans l'acte de naissance d'un enfant peuvent se poser si, pour un transsexuel homme qui veut devenir une femme, un acte portant mention du nouveau sexe féminin a été établi mais n'est pas encore devenu définitif et n'a par conséquent pas encore été inscrit dans les registres de l'état civil ou dans les registres de la population.

Si, lors de la déclaration d'une naissance, l'officier de l'état civil présume qu'un tel acte a été établi (par exemple, si le nouveau prénom d'une personne, obtenu suite à un changement de prénom, laisse supposer une réassignation sexuelle,...), il vérifie si un acte portant mention du nouveau sexe a été établi. Dans les autres cas, on suppose que l'établissement d'un acte portant mention du nouveau sexe est spontanément signalé. Il n'appartient pas à l'officier de l'état civil, à chaque déclaration de naissance, d'établir un lien avec la transsexualité. Le cas échéant, si un acte a été établi contrairement aux dispositions légales, il doit être rectifié par jugement.

b. Mention marginale d'autres actes de l'état civil, extraits et copies

La loi prévoit uniquement une mention marginale de l'acte de naissance. L'article 45 du Code civil n'a en outre pas été modifié. Une modification de cet article en ce sens que les extraits ne pouvaient plus mentionner que le nouveau sexe, comme le prévoyait la proposition initiale, a été rejetée. En effet, le législateur n'a pas voulu apporter de changement à la pratique actuelle (1).

Il me paraît dès lors être admis que, outre la mention marginale de l'acte de naissance prescrite par la loi, l'officier de l'état civil peut, à la demande de l'intéressé, également mentionner en marge d'autres actes qui le concernent (2). Il le fera s'il est nécessaire que l'acte reflète la nouvelle réalité.

En ce qui concerne la délivrance d'extraits et de copies, il convient de rappeler que les extraits visent essentiellement à établir l'état des personnes qui figurent dans les actes. L'extrait est un résumé de l'acte de l'état civil qui en reprend les données essentielles (3). En principe, il intégrera les nouvelles données sans renvoyer de quelque manière que ce soit à la situation initiale.

Conformément à l'article 45, alinéa 2, du Code civil, seules les autorités publiques, la personne que l'acte concerne, son conjoint ou son conjoint survivant, son représentant légal, ses ascendants, ses descendants, ses héritiers, leur notaire et leur avocat peuvent obtenir une copie conforme de l'acte ou un extrait de cet acte mentionnant la filiation des personnes que l'acte concerne. Les descendants d'une personne peuvent ainsi prouver, après l'établissement de l'acte portant mention du nouveau sexe, qu'ils descendent de la personne qui a adopté un nouvel état et, le cas échéant, une nouvelle identité.

Toutefois, il convient de renvoyer à la protection de la vie privée. Il me paraît dès lors que, pour respecter la vie privée du transsexuel, il convient, d'une part, d'éviter autant que possible de délivrer des copies faisant référence à l'ancien sexe.

D'autre part, il convient de prendre en considération les intérêts légitimes des autres personnes auxquelles se rapporte éventuellement l'acte. Au cours des travaux parlementaires, il a été souligné que la situation actuelle est toujours mentionnée sur un extrait à moins que la nécessité d'une autre mention existe (4). Selon nous, il doit dès lors être admis que l'officier de l'état civil peut également délivrer des extraits qui reflètent la situation avant la réassignation sexuelle définitive. A cet égard, il convient notamment de souligner que le changement de sexe n'a pas d'effet rétroactif et que l'article 62bis, § 8, alinéa 1er, du Code civil prévoit expressément que l'acte portant mention du nouveau sexe ne modifie en rien les liens de filiation existants.

Zo lijkt het mij dat kinderen, op hun verzoek, een uittreksel uit de geboortakte van hun ouder moeten kunnen bekomen met vermelding van het oorspronkelijk geslacht. Evenzeer moeten zij, niettegenstaande een eventuele randmelding, een uittreksel met afstamming uit hun eigen geboortakte kunnen bekomen zonder dat erin van de geslachtswijziging van de ouder melding wordt gemaakt. Ook het bekomen van een uittreksel uit de huwelijksakte met vermelding van het oorspronkelijk geslacht moet mogelijk zijn. Inzonderheid zal een uittreksel met vermelding van het oorspronkelijke geslacht van de echtgenoten worden afgeleverd indien het huwelijk werd afgesloten vóór de openstelling van het huwelijk voor personen met gelijk geslacht, dus vóór 1 juni 2003.

c. Wijziging van de voornaamwetgeving

Overeenkomstig artikel 9 en 10 van de transseksualiteitswet worden respectievelijk de artikelen 2 en 3 van de wet van 15 mei 1987 betreffende de namen en de voornamen aangepast.

Voortaan heeft de transseksueel het recht op een voornaamsverandering (vroeger een gunst verleend door de minister van Justitie). Volgende voorwaarden zijn, conform het aangepaste artikel 2 van de wet van 15 mei 1987 betreffende de namen en de voornamen, van toepassing op de transseksueel :

De personen die de voortdurende en onomkeerbare innerlijke overtuiging hebben tot het andere geslacht te behoren dan datgene dat is vermeld in de akte van geboorte en de daarmee overeenstemmende geslachtsrol hebben aangenomen, voegen bij hun verzoek een verklaring van de psychiater en de endocrinoloog, waaruit blijkt :

1° dat betrokkene de voortdurende en onomkeerbare innerlijke overtuiging heeft tot het andere geslacht te behoren dan datgene dat is vermeld in de akte van geboorte;

2° dat betrokkene een hormonale substitutietherapie ondergaat of heeft ondergaan, teneinde de lichamelijke geslachtskenmerken van het geslacht waartoe de betrokkene overtuigd is te behoren te induceren;

3° dat de voornaamsverandering een essentieel gegeven is bij de rolomkering.

Concreet kan een transseksueel van voornaam wijzigen wanneer hij een hormonale substitutietherapie ondergaat of heeft ondergaan en de voornaamsverandering een essentieel gegeven is bij de rolomkering. Deze regeling bouwt voort op de huidige praktijk.

Artikel 3 van de wet van 15 mei 1987 betreffende de namen en de voornamen blijft van toepassing zodat de minister van Justitie de voornaamsverandering kan weigeren indien de gevraagde voornamen aanleiding geven tot verwarring en de verzoeker of derden kunnen schaden.

Luidens artikel 8 van de transseksualiteitswet wordt het registratieright voor een voornamswijziging vastgelegd op 49 euro.

VIII. Inwerkingtreding en overgangsbepalingen

Ten slotte voorziet de nieuwe wetgeving in een overgangsmatregel voor de personen die reeds een gerechtelijke procedure opstartten om een juridische geslachtsaanpassing te bekomen. Artikel 14 van de transseksualiteitswet voorziet de mogelijkheid om de administratieve procedure aan te vatten.

De transseksualiteitswet trad in werking op 1 september 2007.

Ik zou het ten zeerste op prijs stellen, mocht u wat voorafgaat ter kennis willen brengen van de Procureurs des Konings en ambtenaren van de burgerlijke stand van uw rechtsgebied.

De Minister van Justitie,
J. VANDEURZEN

Notas

(1) Wetsontwerp betreffende de transseksualiteit, *Parl. St. Senaat 2006-2007*, nr. 1794/4, 2.

(2) Zie ook P. SENAEVE, *Compendium van het Personen- en het Familierecht*, Leuven Acco, 2004, 92, nr. 144 en H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge (II)*, Bruxelles Bruylant, 1990, 291.

(3) P. SENAEVE, *Compendium van het Personen- en het Familierecht*, Leuven Acco, 2004, 93.

(4) Zie de verantwoording van amendement nr. 19 van de regering in het wetsontwerp betreffende de transseksualiteit, *Parl. St. Senaat 2006-2007*, nr. 1794/4.

Ainsi, nous estimons que les enfants doivent pouvoir obtenir, à leur demande, un extrait de l'acte de naissance de leur parent mentionnant le sexe d'origine. Nonobstant une mention marginale éventuelle, ils doivent également pouvoir obtenir un extrait de leur propre acte de naissance mentionnant leur filiation mais dépourvu de la mention du changement de sexe du parent. La délivrance d'un extrait d'acte de mariage mentionnant le sexe initial doit également être possible. En particulier, un extrait mentionnant le sexe initial des époux sera délivré si le mariage a été contracté avant l'ouverture du mariage aux personnes de même sexe, à savoir avant le 1er juin 2003.

c. Modification de la législation relative au prénom

Les articles 9 et 10 de la loi relative à la transsexualité modifient respectivement les articles 2 et 3 de la loi du 15 mai 1987 relative aux noms et aux prénoms.

Le transsexuel a désormais le droit de changer de prénom (auparavant, c'était une faveur accordée par le ministre de la Justice). Sont d'application au transsexuel, conformément à l'article 2 modifié de la loi du 15 mai 1987 relative aux noms et aux prénoms, les conditions suivantes :

Les personnes qui ont la conviction intime, constante et irréversible d'appartenir au sexe opposé à celui qui est indiqué sur leur acte de naissance et qui ont adopté le rôle sexuel correspondant joignent à leur demande une déclaration du psychiatre et de l'endocrinologue, qui atteste :

1° que l'intéressé a la conviction intime, constante et irréversible d'appartenir au sexe opposé à celui qui est indiqué dans l'acte de naissance;

2° que l'intéressé suit ou a suivi un traitement hormonal de substitution visant à induire les caractéristiques sexuelles physiques du sexe auquel l'intéressé a la conviction d'appartenir;

3° que le changement de prénoms constitue une donnée essentielle lors du changement de rôle.

Concrètement, un transsexuel peut changer de prénom lorsqu'il subit ou a subi un traitement hormonal de substitution et que le changement de prénom constitue une donnée essentielle lors du changement de rôle. Cette réglementation se développe sur la pratique actuelle.

L'article 3 de la loi du 15 mai 1987 relative aux noms et prénoms reste d'application de sorte que le Ministre de la Justice peut refuser le changement de prénom si les prénoms sollicités prêtent à confusion et peuvent nuire au requérant ou à des tiers.

Conformément à l'article 8 de la loi relative à la transsexualité, le droit d'enregistrement du changement de prénom s'élève à 49 euros.

IV. Entrée en vigueur et dispositions transitoires

La nouvelle législation prévoit une disposition transitoire pour les personnes qui ont déjà entamé une procédure judiciaire en vue d'obtenir une réassignation sexuelle juridique. L'article 14 de la loi relative à la transsexualité prévoit la possibilité d'entamer une procédure administrative.

La loi relative à la transsexualité est entrée en vigueur le 1er septembre 2007.

Je vous saurais gré de bien vouloir porter ce qui précède à la connaissance des procureurs du Roi et des officiers de l'état civil de votre ressort.

Le Ministre de la Justice,
J. VANDEURZEN

Notes

(1) Projet de loi relative à la transsexualité, *Doc., Sénat, 2006-2007*, n° 1794/4, p. 2.

(2) Voir également P. SENAEVE, *Compendium van het Personen- en het Familierecht*, Louvain Acco, 2004, p. 92, n° 144 et H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge (II)*, Bruxelles Bruylant, 1990, p. 291.

(3) P. SENAEVE, *Compendium van het Personen- en het Familierecht*, Louvain Acco, 2004, p. 93.

(4) Voir la justification de l'amendement n° 19 du gouvernement dans le projet de loi relative à la transsexualité, *Doc. Sénat 2006-2007*, n° 1794/4.

Ontwerp van akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht

Het jaar, op om heeft :

Naam Voornam(en) :

Geboren op Te

Geslacht :

Nationaliteit :

Adres :

verklaart het vrouwelijk/mannelijk geslacht te hebben aangenomen

Voortaan zoon/dochter van (nodige identificatie)

(Eventueel, indien minderjarig) Op aangifte van (naam betrokkene), hogervermeld en van ouder/wettelijke vertegenwoordiger)

De ambtenaar van de burgerlijke stand die, na vaststelling lezing gaf van de akte en samen met de comparant(en) ondertekende :

Ontwerp van inschrijving akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht

Akte houdende inschrijving van een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht

Jaar Akte nummer

Datum Uur

Ambtenaar van de Burgerlijke Stand van : Identiteit,

Tekst : Inschrijving van een akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht

Het jaar : volledige tekst zoals hierboven vermeld.

+ handtekeningen

Modèle d'acte portant mention du nouveau sexe

En l'an, le, à,

nom prénom(s),

né(e) le, à,

Sexe :

Nationalité :

Adresse :

déclare avoir adopté le sexe féminin/masculin.

Dorénavant fils/fille de (identification nécessaire).

(Eventuellement, si mineur) sur déclaration de (nom de l'intéressé), précité et du parent/représentant légal).

L'officier de l'état civil qui, après constatation, a donné lecture de l'acte et a signé avec le(s) comparant(s) :

Modèle d'inscription d'un acte portant mention du nouveau sexe

Acte portant inscription d'un acte portant mention du nouveau sexe

Année Acte numéro

Date Heure

Officier de l'état civil de : identité,

Texte : inscription d'un acte portant mention du nouveau sexe

En l'an : texte précité

+ signatures